יפעת מידע תקשורתי דרך מנחם בגין 96-98 (לשעבר דרך פ"ת) תל אביב 67138 טל. 03-5635050 פקס. 03-5617166
עמוד 1

20.06x26.08	1	עמוד 37	ישראל היום-כותרת	27/03/2012	31408246-8
המדרשה באורני - 100430					

ספרים

אחד? אני יודעת

ההגדה "והיא שעמדה" והספר "עושות סדר" מנסים למצוא את מקומן של הנשים בליל הסדר – אחד הטקסים הגבריים ביותר של היהדות ● "נשים חשות בפער שבין תפקידן לפני ליל הסדר – ניקיון ובישול, לבין הפסיביות שלהן בטקס עצמו", אומרות העורכות

קול נשי בסדר הפסח
צילום: רפאל בן ארי

טל מרמלשטיין

שני ספרים חדשים הרואים אור בימים אלה, האחד "והיא שעמדה – הגדה של פסח עם מדרש נשי חדש" (הקיבוץ המאוחד/המדרשה באורנים) והאחר "עושות סדר: סדר פסח לנשים – מבט מגדרי" (רסלינג), משלימים זה את זה ומהווים אלטרנטיבה נשית מרעננת למבט מחודש על סדר הפסח.

פסח הוא חג שמושרש בדנ"א החילוני על מרכיביו הרפטטיביים – האב קורא בהגדה והילדים שרים, שואלים קושיות ומחביאים את האפיקומן. היכן האישה באותו תרחיש מוכר? לפי ההגדה המסורתית, היא כמעט אינה קיימת, לא בטקסט וגם לא בפן הרוחני של ליל הסדר. מאז ומעולם דמויות של נשים נעדרות מההגדה וכן קולן כפרשניות וככותבות לא קיים.

מנקודה זו מבקשים שני הספרים ליצור שיח מרובד יותר המבקש להכליל גם את הנשים בסדר הפסח. בעוד ספרה של חגית אקרמן, "עושות סדר", חוקר את תופעת "סדר פסח לנשים" על היבטיו השונים, ההגדה "והיא שעמדה", בעריכת נירה נחליאל וענת ישראלי, מוסיפה לטקסט העתיק פרשנויות שונות ומגוונות של נשים שמאירות אותו באור חדש.

"נקודת החיבור בין שני הספרים טמונה בכך שאין הם שוללים את הטקסט המסורתי של סדר הפסח, שנחשב מאז ומתמיד גברי, אלא מצרפים לו דרשה נשית שמעניקה נראות לקול הנשי", מסבירה אקרמן, בעלת תואר שני בלימודי נשים שאף שותפה בכתיבת "והיא שעמדה". "נשים חשו, ועדיין חשות, בפער הגדול שבין תפקידן האקטיבי לפני ליל הסדר, ניקיון ובישול, ובליל הסדר עצמו, אירוח והגשה, לבין הפסיביות והשוליות שלהן בטקס עצמו".

שאלה של חירות

מהו למעשה "סדר פסח לנשים"? מדובר למעשה בטקס הנערך בראשית חודש ניסן (כשבועיים לפני ערב פסח), ובו נשים מקיימות מעין "חגיגה נשית", לדבריה של אקרמן. בטקס באים לידי ביטוי כמה אלמנטים, ובהם הרמת כוס למרים הנביאה לצד הכוס המסורתית לאליהו הנביא וקריאת טקסטים הנוגעים במקומן של הנשים בהגדה.

אקרמן חקרה מגוון היבטים אלה באמצעות ראיונות עומק עם נשים דתיות וחילוניות אשר לוקחות חלק בסדר נשים של המדרשה באורנים. "מבחינתי, חשיבותו של המחקר היא בתיאור הכניסה של נשים למרחבי תרבות יהודית, במטרה לתת למבט הנשי יותר מקום". אחד היתרונות המשמעותיים של אותו סדר פסח נשי, לדבריה, הוא המפגש בין הנשים החילוניות לדתיות. כתוצאה ממנו מתאפשרת לנשים הדתיות היכרות "משוחררת" יותר עם הטקסט המסורתי, ואילו לחילוניות יש הזדמנות להתחבר מחדש עם הגדת פסח ותכניה.

"ההגדה עוסקת בשאלת חירותן של נשים, אז והיום", אומרת אקרמן. "זהו נושא שמעסיק את כולנו – כמה את משועבדת למוסכמות חברתיות, כמה את שפחה לעבודה שלך? ב'עושות סדר' דמויות נשיות מוחזרות לסיפור יציאת מצרים, ואליהן מצטרפות נשים מובילות מההיסטוריה היהודית. המחקר שלי שם זר־קור על תופעה שבמסגרתה נשים מנהלות בעצמן את סדר הפסח. זו נקודת התחלה שממנה אישה תחזור לביתה ותיקח חלק פעיל בטקס יהודי".

לקראת פסח

"גברים מפרגנים"

גם נירה נחליאל, אחת מעורכות "והיא שעמדה" ומנחה במדרשה באורנים, רואה בהוצאה לאור של הגדה עם פרשנות נשית מעשה תרבותי אקטיבי של נשים. "בהגדה שלנו אנחנו מציבות מודלים נשיים שאיתם כל אישה יכולה להזדהות, ובעקבות זאת להתחיל לקחת חלק גם בפן הטקסי והרוחני של ליל הסדר. המדרש הנשי החדש כולל ארבע בנות – דמויות של נשים שנוצרו בהשראת ארבעת הבנים מההגדה: חכמה, כועסת, תמה ושאינה יודעת לשאול. למה אישה כועסת ולא רשעית? מקור השינוי באחד המדרשים המופיעים בהגדה, שכתבו תמר רובדבני ודליה מרקס. הן החליטו להחליף את הרשעית בכועסת מתוך תפיסה שאם מדובר בילדים, אין ילד רשע אלא ילד כועס. בחרנו להשתמש בכינוי זה לדמויות שמלוות את ההגדה כחלק מראייה נשית אמפתית".

אילו תגובות קיבלתן מגברים?

"עד עכשיו קיבלנו מגברים רק תגובות אוהדות. רבים אף רכשו את ההגדה לעצמם, לאמהות שלהם ולבנות זוגם. מתברר שגם גברים מצפים לשינוי ולקול חדש שיתווסף למסורות הקדומות".